

Стоян Радев

Предисловие

Българистиката и хунгарологията имат адекватна основна задача – да разкриват и защитават истината за миналото и настоящето на нашите народи. Като науки те също представляват във висша степен синтезирания стремеж на българина и унгареца към истината, към правдата. Онзи нетленен и неизтощим стремеж на народите, на човечеството, на отделния човек, който придава смисъл и морал на науката. Защото науката само тогава може да има смисъл и бъде заредена с истински морал, ако – като основно оръжие на човечеството в похода му към бъдещето – има единствена цел: истината, а към нея върви по един единствен път, по пътя на хуманизма.

Естествено, пътят към бъдещето минава през настоящето и води началото си от миналото. Минало, настояще и бъдеще – те са органически сплетени и взаимозависими. Не е възможно да се гради настоящето, да се подготвят условията за бъдещето, ако не познаваме миналото, ако не съществува историческата памет. Може дори да се каже, че историческата памет е главната отличителна черта на човека. Растенията и животните нямат историческа памет.

Що се отнася до българите и унгарците, ако обърнем поглед назад в историята ще видим нетленните знаци на една удивителна дружба. А големите приятелства са като големите реки: техният извор е далече от пълноводието и дълъг е пътят, по който пътуват техните води. В Залавар се издига паметникът на великите славянски първоучители братята Кирил и Методий. И не друг, а сам Ференц Лист

през 1863 г. написа химна "Славимо, словни словени", оценявайки по достойнство тяхното непреходно общочовешко дело. Авторитетни специалисти са доказвали, че и в съвременния унгарски език има повече от 300 прабългарски думи. На няколко хиляди се изчисляват и славянските слова – наименования, земеделски, строителни и други термини – в унгарския език. Било е време, когато България е играела ролята на жив мост между хранителката на гръко-римската цивилизация и Европа, когато още през IX и X в. тя е създала първата славянска цивилизация, блестящия златен век на българската култура.

Но ето че от изток се надига мрачната вълна на османското нашествие. Унищожена е хилядолетната Византийска империя. Наистина, балканските народи забавят и пречупват устрема на османлиите, но страните им са опустошени, оплячкосани и върнати назад със столетия. Това обаче дава възможност на Европа да се съвземе, да осъзнае опасността и се подготви за отпор.

Огромен и непосилен е товарът, който поема върху себе си Унгария пред лицето на турската опасност в защита на Европа, балканските народи и в това число и на първо място на България. В изпълнение на договора с цар Иван Шишман лично крал Сигизмунд повежда своите армии покрай Дунава срещу завоевателите. На 28 септември 1396 г. в кървава битка пред стените на Никопол погива 80 хилядна унгарска армия.

В парка-музей "Бойна дружба 1443-1444" край Варна се издига статуята на Янош Хуняди. Всеки българин знае кой е той, а онзи, който не знае, ще го открие в българските народни песни. Песните – както всичко нетленно на този свят – се раждат от подвига. Когато един цял народ оцени този подвиг, то тогава се ражда анонимната епопея, съществуваща докато съществува и сам народът,

навеки. И ето звучат и се пеят из цяло Българско песните и баладите за Янкул войвода, за Ян Сибинян, за бяла Яна - вдъхновението от тези почти иносказателни легенди влиза и шестува в българската история ведно с войните на Янош Хуняди и неговите войници, дълго и дълго прекосявали поля и долини, реки и планини, за да помогнат на България в трагичната ѝ борба с османския завоевател... Тези песни се пеят не само из цяло Българско - знае ги и унгарецът. Знае ги, благодарение на чудесните преводи на големия унгарски поет и приятел на българския народ Ласло Наги. Така тези песни са още един вечно жив мост между сърцата на нашите два народа. А самият Ласло Наги, когато дойде при българския народ се заслуша в неговите песни и остана завинаги в сърцето му. В град Смолян, в центъра на най-българската планина, на Родопите, която и днес ревниво пази спомена за легендарния Орфей, признателна България съгради къщата-музей "Ласло Наги".

Варварският османски нашественик не бе отблъснат през онези мрачни векове, унгарското войнство не постигна онази победа, към която се стремеше и се очакваше от българите със затаен дъх... Но тогава Унгария оказа гостоприемството си на хиляди и хиляди българи, прокудени от опожарените си родни огнища. В Унгария, далече от многострадалната българска земя, те намериха втора своя родина, взеха със себе си надеждата за възкръсване и свобода, дълго и дълго я поддържаха жива и отправяха погледа си към Балкана. И не един от тях остави костите си по пътеките на въстания и хайдушки походи. А дали е случайно, че едни от първите български книги бяха отпечатани в Пещ-Будинската печатница? Че първата печатна Паисиева история също се роди там? Че буквите за печатницата на Никола Карастоянов от Самоков, за първата българска печатница също бяха донесени от унгарската столица?

В Шумен има къща-музей, скъпа еднакво и на българи, и на унгарци – къща-музей на Лайош Кошут. Открита по инициатива на Георги Димитров, това е всъщност домът, под чиято стряха е намерил подслон геният на унгарската революция от 1848–1849 г. Лайош Кошут, довел в града своите съподвижници.

В Харкан, недалече от Пейч от четири десетилетия вече функционира музеят на Първа българска армия, музей на българо-унгарското приятелство и дружба по оръжие...

Чудесно е, че тази дружба, която идва толкова отдалече, не се е пръснала, не се е разпиляла по безконечните пътища на историята. Трагичните вихри на историята също не са успяли да погасят огъня ѝ, тежките пластове на драматични събития не са попили водите ѝ – тя е жива, тя тече, за да върви напред...

Всичко това е достойно за най-голямо внимание, изследване и предаване на следващите поколения, за да се обезсмърти. Именно по тази причина е похвална инициативата на Българския културно-информационен център в Будапеща да издава системно сборници с докладите на български и унгарски специалисти, прозвучали на многобройните симпозиуми и научни конференции и разглеждащи българо-унгарските отношения, както подсказва и названието на поредицата "Хунгаро-Булгарика". Защото всичко това е принос в разкриването на научната истина, в запазването спомена за подвизите на дедите ни, за съхраняване и обогатяване на така нужната ни историческа памет, интернационалното ни настояще и бъдеще.